

ІІІ. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Вапнярчук В'ячеслав Віталійович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу НЮУ ім. Я. Мудрого

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОКРЕМИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДОКАЗУВАННЯ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ (АТО)

Розгляд сутності кримінального процесуального доказування потрібно здійснювати, виділяючи суб'єктивні та об'єктивні аспекти цієї категорії, зокрема: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єктивну сторону та суб'єкт доказування. Однією з ознак об'єктивної сторони доказування, яка потребує визначення та аналізу, на наш погляд, є обстановка його здійснення, під якою необхідно розуміти сукупність об'єктивних умов (обставин), за яких виконується об'єктивна сторона кримінального процесуального доказування.

Умови, які характеризують обстановку, можуть мати різний рівень. Вони можуть стосуватися глобальної, міжнародної, загальнодержавної чи регіональної сфери або носити більш локальний характер (тобто, мати відношення лише щодо конкретних обставин здійснення доказування в певному провадженні чи стосуватися тільки обставин здійснення конкретної доказової дії). Не всі такі умови в рівній мірі визначають особливості здійснення доказування загалом і в певному кримінальному провадженні зокрема, й не всі описуються в законі.

Виділення обстановки кримінального процесуального доказування як однієї з ознак його об'єктивної сторони, є не пропозицією введення в науковий обіг нового поняття, а констатацією того, що насправді має місце як в законодавстві, так і в практиці кримінального провадження. Крім того, на наш погляд, саме ця ознака об'єктивної сторони доказування в багатьох випадках дає можливість пояснити необхідність диференціації кримінальної процесуальної форми, тобто, по суті, є тією теоретичною основою, ґрунтуючись на якій законодавець передбачає специфіку здійснення певних кримінальних проваджень. Таке розуміння дає можливість обґрунтувати зміни у вітчизняному законодавстві, зокрема, які стосуються порядку кримінального провадження в умовах правового режиму воєнного,

надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції та на тимчасово окупованій території України.

Зупинимось докладніше на уже внесених таких змінах та висловимо власну думку щодо їх правомірності та доцільності. Якщо проаналізувати їх, то можна побачити, що вони, на наш погляд, стосуються декількох підходів (блоків).

Перший, це врегулювання питань підслідності та підсудності кримінальних проваджень. Ці питання зокрема регламентовані законами України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року № 1207-VII, «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» від 12 серпня 2014 року 632-VII, абз.6 ч. 1 ст. 34 КПК в редакції Закону «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 7 жовтня 2014 року № 1689-VII. Не вдаючись до аналізу змісту положень вказаних законів, вважаємо, що ці зміни дійсно були необхідними та своєчасними.

Другий – стосується наділення певними повноваженнями окремих суб'єктів кримінального процесу. Так, зокрема, відповідно до ст. 615 КПК, на місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції¹, у разі неможливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 163, 164, 234, 235, 247 та 248 КПК (тимчасовий доступ до речей і документів, обшук, негласні слідчі розшукові дії), а також повноважень щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–114¹, 258–258⁵, 260–263¹, 294, 348, 349, 377–379, 437–444 КК України, ці повноваження виконує відповідний прокурор².

¹ Адміністративні території, на яких проводиться антитерористична операція були визначенні розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2014 р. № 1053 «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких здійснювалася антитерористична операція». Правда варто зауважити, що дія цього розпорядження була зупинена іншим розпорядженням КМУ від 5.11.2014 №1079-р.

² Розділом IX1, який вміщує ст.615, КПК був доповнений Законом України від 12 серпня 2014 року № 1631-VII. Див.: Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції: Закон України від 12 серпня 2014 року № 1631-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР),

З приводу змісту цієї норми варто висловити такі міркування. По-перше, вважаємо, що наділення прокурора такими повноваженнями м'яко кажучи є досить сумнівним. Адже відповідно до міжнародних стандартів та Конституції України, рішення про обмеження права на свободу та особисту недоторканість (ст. 29 Конституції України), на недоторканість житла (ст. 30 Конституції України), на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31 Конституції України), на невтручання в особисте і сімейне життя (ст. 32 Конституції України), може бути прийнято тільки судом (або, як зазначено в міжнародних актах – незалежним органом, яким, як правило, є суд). Прокурор же є суб'єктом, який виконує функцію обвинувачення, й надання йому таких повноважень може призвести до прийняття ним необ'єктивних та упереджених рішень, порушень прав людини. Судовий порядок обмеження найбільш важливих прав людини в процесі кримінального провадження передбачений для того, щоб убезпечити органи розслідування від можливих зловживань. Положення ж ст. 615 КПК, по суті, знищують цей порядок.

По-друге, основною умовою застосування зазначених повноважень прокурором є «неможливість виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень». У пояснювальній записці в обґрунтування необхідності прийняття цього закону вказувалось, що однією з причин є відмова суддів виконувати свої обов'язки. На наш погляд, суддя, який не виконує свої функції, особливо в такий складний і важливий для країни момент, не може обіймати свою посаду.

На підставі викладеного, вважаємо, що проаналізоване нововведення до КПК України є помилковим. Замість того, щоб вирішувати проблеми організації та функціонування органів розслідування та судів, держава пішла досить сумнівним шляхом порушення засади змагальності кримінального провадження та основоположних прав людини.

Варто зазначити, що викликає заперечення й пропозиція наділення повноваженнями на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій під час кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану, особливого періоду або в районі проведення антитерористичної операції командирів військових частин (з'єднань), керівників військових навчальних закладів, військових установ та організацій або уповноважених ними службових осіб (див.: «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України (щодо військових злочинів)»: Проект Закону України № 1849 від

2014, № 39, ст.2008. З цього приводу, на нашу думку, варто зауважити на певну недосконалість законодавчої техніки. Вважаємо, що введення в КПК розділу, який вміщує одну статтю є досить сумнівним.

26.01.2015 року доступ: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53702). По-перше, незрозумілим є статус таких суб'єктів. Вони не є, відповідно до чинного КПК, ні співробітниками органів досудового розслідування, ні оперативних підрозділів. По-друге, проведення вказаними службовими особами досудового розслідування потребує наявності у них відповідних правових знань (а щодо негласних слідчих (розшукових) дій і спеціальних знань, вмінь та технічних пристроїв, яких у них немає). А це в свою чергу може призвести до низької якості отриманих результатів, і як наслідок до їх недопустимості в доказуванні. По-третє, такі повноваження можуть призвести до значних зловживань керівництвом військових формувань та відволікання їх від основної діяльності.

Знову ж, як і в попередньому висновку, вважаємо, що державі потрібно більше уваги приділяти організації та забезпеченню належного функціонування діяльності відповідних державних органів, а не покладанням певних функцій на ті з них, яким це не властиво. Мова, зокрема йде про військову прокуратуру (див.: «Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» щодо утворення військових прокуратур»: Закон України від 14 серпня 2014 року № 1642-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 39, ст. 2013); про військову поліцію (див.: «Про Військову поліцію»: проект Закону України № 1805 від 21 січня 2015 року (внесений народними депутатами України Паламарчуком М. П., Королем В. М.). Крім того, в обстановці, яка має місце зараз у нас в державі ми не виключаємо можливості розглянути питання й про відновлення системи військових судів.

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ ЮРИДИЧНИХ КАДРІВ
ДЛЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

**ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ
МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО,
НАЦІОНАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО
ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
ПРАВА В ХОДІ ПРОВЕДЕННЯ
АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ
НА СХОДІ УКРАЇНИ**

Матеріали
міжкафедрального «круглого столу»

12 лютого 2015 року

Харків
2015

УДК 340.13:323.28(477)

ББК 67.0+66.3(4УКР)3

3-36

Редакційна колегія:

О. І. Перепелиця (головний редактор);

С. Є. Кучерина (заступник головного редактора);

В. В. Фєдосєєв, А. В. Захуцький, О. В. Косьмін,

Л. М. Леженіна, М. В. Членов

3-36 **Застосування норм міжнародного гуманітарного, національного кримінального та кримінального процесуального права в ході проведення антитерористичної операції на Сході України : матеріали міжкафедрального «круглого столу», 12 лютого 2015 р. / редкол.: О. І. Перепелиця (голов. ред.), С. Є. Кучерина (заст. голов. ред.) та ін. – Х., 2015. – 132 с.**

До збірника увійшли тези доповідей, виступи науковців та практичних працівників, присвячені проблемам застосування норм міжнародного гуманітарного, національного кримінального та кримінального процесуального права в ході проведення антитерористичної операції на Сході України.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику. Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за їх зміст.

Для співробітників правоохоронних органів, науковців, викладачів, курсантів і студентів вищих юридичних навчальних закладів.

УДК 340.13:323.28(477)

ББК 67.0+66.3(4УКР)3

Адреса Інституту: м. Харків, вул. Мироносицька, 71,

телефон / факс (057)700-34-55

E-mail: lpuk.kharkov@gmail.com

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2015

© Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України, 2015

Рубащенко М. А.

ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОСЯГАННЯ НА ТЕРИТОРІАЛЬНУ ЦІЛІСНІСТЬ І НЕДОТОРКАНИСТЬ УКРАЇНИ (СТ. 110 КК) І ФІНАНСУВАННЯ ДІЙ, УЧИНЕНИХ З МЕТОЮ ЗМІНИ МЕЖ ТЕРИТОРІЇ АБО ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ (СТ. 110 ² КК)	87
--	----

Туз Б. М.

ПРОБЛЕМА ПІДТРИМАННЯ НАЛЕЖНОГО РІВНЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	91
---	----

ІІІ. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Ватнярчук В. В.

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОКРЕМИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДОКАЗУВАННЯ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ (АТО)	94
--	----

Дроздов О. М.

ДО ПРОБЛЕМИ ПРО ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ, УХВАЛЕНИХ ПІД ЧАС СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	97
--	----

Капліна О. В.

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ НАЛЕЖНОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ АТО	101
---	-----

Лазукова О. В.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО, НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ АБО У РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ	106
--	-----

Романчук М. І.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ, ЗАТРИМАНИХ ЗА ПІДОЗРОЮ У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНІВ ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ.....	111
---	-----